

НА 90-РІЧЧЯ НАРОДИН ГАЛИЦЬКОГО ПРОФЕСОРА- ІНТЕРНІСТА МИРОСЛАВА МИКОЛАЙОВИЧА БЕРЕЖНИЦЬКОГО

Частина 4:

СТАНИСЛАВІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОРІЧЧЯ — МІСТО ВИТОКІВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ГАЛИЧИНИ ФЕНОМЕНАЛЬНОЇ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЦИНИ ТРИЄДНОСТІ ЛІКУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

М.І. Дзедман

*Науково-виробничий центр
ТОВ «ЕРБІС», ПП «Лабораторія
ЕРБІС», м. Київ*

Резюме

У публікації розглянуто самобутнє середовище Станиславова-Станіслава-Івано-Франківська як тло становлення особистої творчої лабораторії галицького професора-інтерніста Мирослава Миколайовича Бережницького. Контекст: Станиславів місто витоків запровадження в практику охорони здоров'я Галичини феноменальної традиції української медицини триєдності лікувального процесу.

Ключові слова

Професор-інтерніст Мирослав Миколайович Бережницький, особиста творча лабораторія, вчений-клініцист, Станиславів, Станіслав, Івано-Франківськ.

У період новітньої історії місту-перлині підгір'я Карпат Станіславу-Станиславову було відведено неабияке значення в утвердженні на галицьких теренах феноменальної традиції української медицини триєдності лікувального процесу. Глибинний зміст цієї феноменальної традиції полягає в оригінальному підході до гармонізації процесів саногенезу в лікарській практиці [1]. Впровадження засад триєдності лікувального процесу в українську медицину має глибокі витoki ще з прадавніх часів.

Це становлення в руслі нашого означено непростого історичними реаліями буття визначає свої певні відмінності та особливості [2-39].

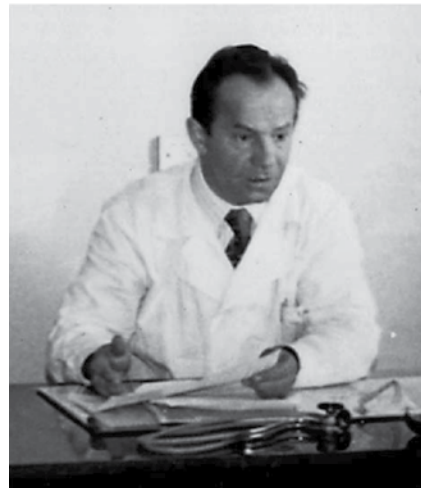
© М.І. Дзедман

Українська медицина має власну глибоку традицію [2-4, 7], а вже інтегруючи кращі надбання сусідніх народів Європи та Азії, вона стала спадкоємницею й медичних пізнань Стародавнього світу та монастирської медицини Візантії [8, 31-33]. Тож у стародавню добу та середньовіччя на теренах України відбулось становлення чотирьох різновидів медицини — давньоязичницької, монастирської, світсько-ремісничної та козацької [24, 31, 40]. Однак втрата державності, а відповідно й відсутність національних організаційно-наукових інституцій, виключили можливість її належного науково-освітнього становлення. Відтак історич-

ний дискурс нашого буття багато в чому зумовив як особливості становлення в нашій традиції методології підходу до реалізації засад триєдності лікувального процесу, так й їх обґрунтування. Між тим, ця фундаментальна традиція української медицини є не просто унікальним феноменом лікарської практики, вона має практично значущу актуальність і в сьогодення. Оскільки в нашій уяві значущість цієї традиції під тягарем «совкової» (та й «постсовкової») дійсності є щонайменше цілком деформованою, то нижче коротко зупинимось на її квінтесенції.

Станіславські події першої половини ХХ сторіччя, що пов'язані з утвердженням на галицьких теренах феноменальної традиції української медицини триєдності лікувального процесу, є важливою частиною історико-етнографічного візерунку міста-перлини Підгір'я Карпат в межиріччі Бистриць. Історію своєї Станіславщини професор-інтерніст М.М. Бережницький добре знав. Часто за відповідної ситуації та настрою влучно до конкретного моменту, зазвичай у жартівливій манері, він оповідав якусь із її бувальщин у різні історичні періоди. Але робив це без жодних коментарів.

Зазначимо, що, на жаль, однозначно сказати, як Мирослав Миколайович визначав місце та значення засад триєдності лікувального процесу в медичній практиці, автор не може. Жодних розмов на ухильні теми від конкретних наукових та суто практичних завдань очолюваної Вчителем клініки кафедри в мене ним практично ніколи не було. Та відчувалось певно, що все, що стосується реальностей дійсності, болить Мирослава Миколайовича, і він сприймає її, як син бойківського краю. До того ж він був консультантом із медичних проблем (а за критичних ситуацій брав на себе й обов'язки куруючого лікаря) багатьох галицьких краєзнавців-істориків. Мирослав Миколайович знав про моє захоплення історією та навіть інколи із цього прихильно кепкував і розважливо зауважував, що в практикуючого лікаря часу обмаль. І ось одного разу Мирослав Миколайович безпосередньо у своєму кабінеті представив мене відомому професору-історикові В.В. Грабовецькому. Зроблено це було у властиво жартівливій манері: «Володимире Васильовичу, а ось студент-медик, у якого настільною книжкою є твоя монографія про Гуцульщину». Володимире Васильовичу це дуже сподобалось і він настояв щоб я пригостився кавою та великодушно подарував свій дарчий підпис. І я мав нагоду заворожено слухати їх неквапливу бесіду. Ось так я мав честь безпосередньо в кабінеті професора М.М. Бережницького особисто познайомитись із видатним істориком нашого краю Володимиром Васильовичем Грабовецьким. До речі, і зять Мирослава Миколайовича, доцент Голобін Володимир Михайлович, за фахом був істориком. І сьогодні чуємо теплі відгуки про до-

Мирослав Миколайович модерує клінічний розбір

Заслужений діяч науки і техніки України, професор-історик Володимир Васильович Грабовецький

слідження історії Манявського скиту цього шанованого в Івано-Франківську історика-краєзнавця. Та повернемося до феномену унікальної традиції української медицини, триєдності лікувального процесу.

Клінічна практика в усі часи засвідчувала крайню потребу системності й комплексності лікувального процесу. Науково обґрунтовані намагання вирішити проблему гармонізації процесів саногенезу в лікарській практиці бачимо починаючи вже з періоду заснування в другій половині XVII сторіччя клінічної медицини. Зрозуміло, що на кожному етапі становлення лікувальної справи ця проблема вирішувалась відповідно до тогочасного рівня загальноцивілізаційного поступу й мала свої перестороги. І натепер передбачити всю багатогранну варіабельність взаємодії адаптивно-приспосувальних реакцій на організмівому, системному, органному, клітинному та субклітинному рівнях так і залишається неможливим за жодним із діючих стандартів діагностики й лікування. До того ж шалено невпинний науково-технічний прогрес

вже призводить до нових проблем. Так, вже бачимо критично важливу необхідність раціонального поєднання численних середників лікувального впливу. Зростає важливість обов'язкового врахування вичерпної та беззаперечної аксіоми, що організм людини є самодостатнім і як багаторівнева самоорганізована система (що має навіть здатність до самовідтворення) має власні закономірності функціонування. Також інтернесту в сьогоденній практичній діяльності доводиться мати справу вже не тільки із захворюваннями, що зумовлені дією патогенних факторів, з якими людський організм стикався протягом тривалих етапів еволюційного розвитку і сформував до них типові пристосувальні реакції (запалення, алергія, ішемія, лихоманка, тромбоз, інфекційний процес, гіпоксія тощо). За відсутності в нашій соматовісцеральній сфері високоспецифічних компенсаторно-пристосувальних реакцій до новітніх факторів зміненого науково-технічною революцією навколишнього середовища (кислотні дощі, озонові дірки, сполуки із чужорідною ізомерною структурою, генетично модифіковані продукти, електромагнітні випромінювання тощо) організм спроможний реагувати тільки неспецифічними механізмами адаптації. Останні ж, будучи еволюційно сформованими відносно фізичного стресу (периферичні та центральні антистресорні реакції, оберігаюче гальмування, фагоцитоз тощо), далеко не завжди здатні забезпечити необхідний рівень адаптації [41-44]. Відтак вкрай високі темпи зміни довкілля чим далі все гостріше ставлять перед нами проблему невідповідності можливостей еволюційно сформованих механізмів адаптації організму людини до вимог поступу цивілізації [41-46]. У сучасній лікарській практиці вже давно мають тенденцію до домінування «хвороби цивілізації» [45, 46], захворювання із психосоматичною орієнтацією [47], нові інфекційні хвороби (ВІЛ-інфекція тощо), професійна патологія, за яких реалізація стереотипних, еволюційно сформованих неспецифічних адаптивно-компенсаторних механізмів є основою для виникнення вторинних соматичних уражень (дистрофії, некрозу, імунодефіциту тощо) [43].

Таким чином, за беззаперечного факту грандіозного поступу новітніх медичних технологій проблема належного узгодження стандартизованого щодо конкретної нозології лікувального процесу із потребами індивідуального підходу набуває надважливого значення. І тут невідворотно постає потреба синергічної взаємодії сфери підсвідомості, діяльності центральної нервової системи та вісцеральних органів у процесі саногенезу. Та саме така взаємодія здебільшого залишається цілком незвіданою і в сьогодення. Тим часом надважливість гармонічної взаємодії сфери підсвідомості, діяльності центральної нервової системи та вісце-

ральних органів набуває все вагомішого значення. Більше того, в реабілітології чи тренувальному процесі оптимізація їх взаємодії вже успішно застосовується. Проілюструємо це на прикладі звичайного процесу тренування м'язів (рис. [48]). Як схематично показано на рисунку, діяльність сфер свідомості та підсвідомості є важливими у формуванні тренувального патерну, та їх виключення («в обхід» пунктів 2, 3, 4) призводить до формування «непідготовленої» загальноадаптивної реакції стресу із патогенетичним потенціалом. Та, на жаль, методологічні складнощі визначення конкретики взаємодії свідомості та підсвідомості із функціонуванням центральної нервової системи та вісцеральних органів у тому чи іншому патогенезі на сьогодні зумовлюють неабияку проблематичність подальшої оптимізації лікувального процесу. Застосування в комплексній терапії автотренінгу, психоаналізу, сугестії (гіпнозу, навіювання) [49, 50] належно не вирішують цієї проблеми. Тож саме в цьому відношенні історично закладена в українській медицині традиція триєдності лікувального процесу є не просто унікальним та цікавим феноменом, але й має практично значущу актуальність. Звичайно, вона повинна бути осмислена вже на засадах сучасного світобачення та новітніх досягненнях науково-технічного процесу. Але не сприймати досвід та можливості тисячоліттями вивіреної практики вирішення надзавдання гармонізації лікувального процесу є абсолютно неприпустимим. Цікаво, що на початку ХХ сторіччя запровадження в клінічну практику засад триєдності лікувального процесу на роз'єднаних українських теренах (за трагічних обставин втрати нашої державності на багато сторіч Наддніпрянщина перебували в складі Російської імперії, згодом — у СРСР, а Наддністріянщина — в Австро-Угорській імперії, пізніше — у Другій Речі Посполитій), попри все, здійснюється практично одночасно. Цей процес відбувався у відповідності до тогочасних наукових пізнань у клінічній медицині та історичного досвіду становлення української медицини. І ефективність впровадження в лікувальний процес основ гармонізації саногенезу на засадах триєдності лікувального процесу було беззаперечно засвідчено клінічною практикою тогочасних модерних медичних закладів — лікарні в Київському Свято-Покровському жіночому монастирі¹ та «Українському шпиталі «Народна лікарня» імені митрополита А. Шептицького» у Львові². Фундаторами цих лікувальних закладів стали визначні представники стародавніх і знаних аристократичних родин, легендарні особистості в історії України: у Києві — черниця Анастасія (у миру велика княгиня Олександра Петрівна Романова — до одруження принцеса Олександра-Фредеріка-Вільгельмівна із роду принцес Ольденбургських, німкеня за походженням і протестантка за хре-

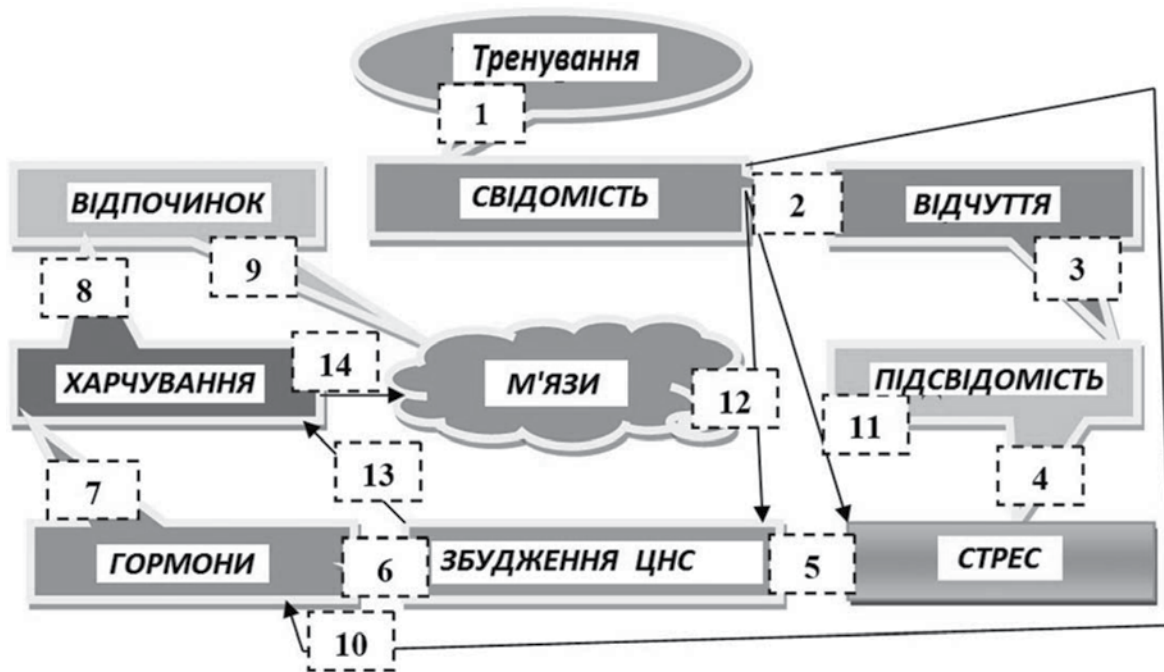

Рис. Схема комплексної взаємодії при тренуванні м'язів [48]:

1. Взаємодія між ЦНС та нервовими структурами м'язів.
2. Формування свідомістю чуттєвого стереотипу.
3. Ініціювання в підсвідомості різних форм-образів.
4. Ініціювання стресової реакції за визначеного попереднім досвідом некомфортних станів (скажімо, надмірною вагою).
5. Збудження нервової системи до тих пір, поки поставлене завдання не буде виконано.
6. Ініціювання «збудженою» ЦНС гормонів (медіаторів).
7. Формування належного потребам рівня перебігу метаболічних процесів.
8. Формування бажання «відпочинку».
9. Ремодельовання м'язових волокон (здебільшого під час сну).
10. Сформований свідомістю межовий рівень максимального навантаження, що спрямований на самозбереження.
11. Викликаний без належної підготовки («в обхід» 2, 3, 4) стрес.
12. Управління станом ЦНС фактором свідомого впливу.
13. Ініціювання ЦНС активації «постачальників» метаболічного субстрату.
14. Стан неможливого забезпечення належного рівня метаболізму.

¹ Дивовижною є сама історія заснування при Київському Свято-Покровському жіночому монастирі модерної для того часу лікарні, а її діяльність овіяна легендами [58, 59]. Фактично її чин був практичним втіленням ідеї «живого чернецтва» на засадах давньої традиції української монастирської медицини. Лікарню, як і сам Покровський монастир, заснувала тітка імператора Олександра III, двоюрідна бабуся останнього російського імператора Миколи II — велика княгиня Олександра Петрівна (принцеса Олександра-Фредеріка-Вільгельмівна).

Красуня Олександра була дочкою принца Ольденбургського та принцеси Терези і лютеранкою від народження. Та, побравшись у 1856 році із великим князем Миколою (третім сином імператора Миколи I), вона прийняла православ'я. От тільки, на жаль, шлюб Олександри Петрівни був невдалим. Зрештою, князь Микола ще до весілля мав недобру репутацію і вирізнявся легковажними любовними зв'язками із багатьма жінками. Княгиня була високодуховною особистістю і рідко показувалась на балах, а після невдалого одруження в ній все більше прокидався потяг до усамітнення та релігії. За покликом душі Олександра Петрівна брала активну участь у громадському житті, піклувалась про притулки для обездоленних, школи і лікарні. У 1858 році вона заснувала в Петербурзі Покровську громаду сестер милосердя. Вона співпрацювала із Сергієм Петровичем Боткіним і дбала про належне забезпечення умов для його консультативно-лікувальної роботи в патронуваніх нею лікувальних закладах. Протягом сімнадцяти років велика княгиня

була головою Товариства дитячих притулків (в яких перебувало близько 5 тисяч сиріт), а під час Російсько-турецької війни на власні кошти спорядила санітарний потяг. Виконуючи свій подружній обов'язок, Олександра Петрівна народила князю двох синочків (Петра та Миколу). Та після народження в 1864 році другого сина подружнє життя в сім'ї повністю розладилося. Князь Микола почав відкрито зустрічатися із танцівницею Катериною Числовою (ї вона народила йому чотирьох позашлюбних дітей). Княгиня Олександра важко все це переносила, перебувала в постійній депресії. У безвиході вона повністю віддавалась благодійній діяльності. І ось у 1879 році стався нещасний випадок — ідучи в кареті, Олександра Петрівна потрапила в дорожньо-транспортну пригоду й була тяжко травмована. У княгині відмовили ноги. Очевидно, причиною цьому було компресійне ушкодження грудного відділу хребта. Для лікування лікарі порадили виїхати до півдня, тому того ж року Олександра Петрівна залишила Петербург і вирушила до Італії. Дорогою вона зупинилась у золотoverхому Києві. Місто їй дуже сподобалося. Після безуспішного лікування велика княгиня, не роздумуючи, назавжди поселилась у золотoverхому Києві. Самостійно пересуватись вона не могла, майже весь час проводила в молитвах. У 1889 році за 50 000 рублів Олександра Петрівна купила в купця Йосипа Диковського велику (близько 6 гектарів) садибу. Ділянка була розташована на мальовничих схилах Вознесенської гори на Лук'янівці. Правда, існує й версія, що землю їй просто надала Міська дума Києва. Так воно було чи інакше, але цілком зрозуміло,

що як член імператорської родини велика княгиня мала у всьому повне сприяння від Міської думи Києва. Тож того ж року в межах садиби княгиня заснувала Свято-Покровський жіночий монастир і переїхала жити в просту монастирську келію. За п'ять місяців на території монастиря збудували Покровську церкву (автор проекту Володимир Ніколаєв). Після смерті чоловіка в 1891 році Олександра Петрівна постриглася в монахині (ї отримала ймення черниці Анастасії). Духовне піднесення, відновлення рухової функції та повернення здатності до ходи Олександрю Петрівною і соратниками було сприйнято як Божу волю на продовження втілення принципів «живого чернецтва» на засадах традиції триєдності лікувального процесу. На межі XIX-XX сторіч Київський Свято-Покровський жіночий монастир став чи найбільшим благодійним закладом Києва. Цьому значною мірою сприяла моральна та матеріальна підтримка родичів княгині, зокрема членів царської сім'ї. Основна частина монастиря була зведена на благодійні пожертви (наприклад, Микола Терещенко дав 50 тисяч рублів). Усе зводилося під особистим контролем княгині, яку в монастирі із любов'ю називали Великою Матінкою. За її щирих старань у монастирі виростило ціле містечко: келії, господарські корпуси, лікарня, аптека із безкоштовними ліками, притулок для сліпих та невиліковно хворих, притулок для хронічно хворих жінок, морг, пральні, ідальні та кухні. На території монастиря також діяла фельдшерська школа, в якій проходили медичний вищий сестри-послушниця. Із 1893 року в монастирі почала діяти найкраща в імперії безкоштовна амбулаторія. До речі, перший у Києві рентгенівський апарат у 1896 році було встановлено саме в цій лікарні. У 1898 році було збудовано добротний корпус терапевтичного відділення (архітектор Володимир Ніколаєв), а в 1910 році — новітній хірургічний корпус (архітектор Євген Єрмаков).

Медична допомога в монастирській лікарні надавалась на безоплатній основі, незважаючи на віросповідання. Підрозділи монастирської лікарні та її архітектурні особливості були чітко спрямовані на забезпечення триєдності лікувального процесу. До лікарняних структур монастиря відносились амбулаторія із лікарняною церквою на честь прп. Агапіта Печерського, стаціонарні (жіночі) відділення в терапевтичному корпусі з лікарняною церквою Божої Матері «Всех скорбящих радость» та вчм. Пантелеймона в хірургічному корпусі. Працювати лікарями в медичному лікарняному закладі могли тільки дипломовані особи православною віросповідання. Очолював цей монастирський медичний заклад старший лікар, почесний лейб-хірург, приват-доцент Університету св. Володимира, головний лікар Київського військового шпиталю Микола Вікторович Соломка. Вєсь середній та нижчий медичний персонал лікарні складала тільки сестри монастиря. Усі лікарські призначення ретельно виконувались підготовленими у фельдшерській школі монастиря сестрами-послушницями. Але ще при надходженні хворих одночасно з первинним лікарським оглядом хворого сестрою-послушницею обов'язувалося з'ясувався час останнього говіння пацієнта, рекомендувалось сповідь, за потреби соборування. У процесі лікування пацієнтів постійно здійснювалось поминання на проськомидії аж до випуски із стаціонару. Біля важкого хворого знаходилась доглядальниця і про себе молилась за нього.

Про модерний стан лікарні при Свято-Покровському жіночому монастирі маємо захоплені відгуки учасника з'їзду природодослідників та лікарів 1898 року в Києві варшавського професора М. Зєнца та професора богослов'я М.М. Тарєєва (батька академіка Є.М. Тарєєва) [59, 60]. У лікарні здійснювали консультативно-лікувальну роботу професори Університету св. Володимира І.А. Сікорський (нервові хвороби), М.М. Волкович (хірургія), А.Ф. Шимановський (очні хвороби), М.К. Лапінський (нервові хвороби), проф. Харківського університету І.Ф. Зелєнев (шкірні та венеричні хвороби), приват-доцент М.А. Воскрєсенський (акушерство і гінекологія), Н.П. Профимов (хвороби вуха, горла і носа), А.О. Карницький (дитячі хвороби), В.Ф. Бушувє (терапія), А.Г. Радзівєвський (хірургія та урологія), київський військово-медичний інспектор М.Ф. Вознесєнський. Прозєкторами були М.Я. Радєцький, І.Т. Титов, В.Ф. Недільський, майбутній академік Д.К. Заболотний.

Померла Олександра Петрівна у квітні 1900 року [61], і відразу після її смерті фінансування монастиря короткочасно припинилось. Та Микола II розумів, що авторитет, який приносить для його правління діяльність цієї монастирської лікарні, є безцінним. Тож фінансування монастирської лікарні було в подальшому все ж забезпечено. То і після смерті своєї засновниці монастир продовжував розвиватись і тільки збільшував свою популярність. Різномічні аспекти діяльності монастирської лікарні та визначна роль в організації її функціонування ретельно викладені в «Обзорная деятельность больничных учреждений императора Николая II при Киевском Покровском женском общежительном монастыре» [62, 63].

Покровський монастир та його лікувальний заклад у 1925 році було закрито більшовиками (у сповідуваній «строителями коммунизма» ідеології засадам традиції триєдності лікувального процесу місця не було) [58]. Та під час німецької окупації обитель вихованки Великої Матінки самочинно відновлюють функціонування монастиря. Після визволення Києва, за відсутності щонайменшої лояльності, все ж заборонити діяльність монастиря радянці більше не наважались. Зрозуміло, що про відновлення монастирського лікувального закладу в період радянської дійсності не могло бути й мови. Від обители лікарня як така — свого часу одна з кращих лікарень імперії — назажди відпала. Монастирську територію максимально обмежили (із 30 корпусів залишили лише 7). Тільки після відновлення Україною незалежності засновницю монастиря та його вірцьєвого медичного закладу, що функціонував на засадах триєдності лікувального процесу, Велику Матінку — інокію Анастасію (у миру велику княгиню Олександру Петрівну Романову) було вже належно вшановано. Його засновницю та сподвижницю унікальної традиції української медицини триєдності лікувального процесу інокію Анастасію особистими стараннями блаженнішого митрополита Володимира (Сабодана) Священний Синод УПЦ своїм рішенням від 24.11.2009 року приєднав до лику місцевошанованих святих. 24 січня 2010 року у Свято-Миколаївському храмі обители відбулось урочисте прославлення преподобної засновниці обители [64]. Нині рака із святими мощами царської подвижниці перебуває в цьому ж храмі обители. Українською державою Покровському монастирю повернуто частину його земель.

² Шпиталь «Народна лічниця» відкрився у Львові 116 років тому [65-67]. Задум заснування такого медичного закладу виник 1902 року в знаного українського лікаря Євгена Озаркевича [66], і на його заклик охоче відгукнулася громадськість. На загальних зборах товариства засновників лікарні-амбулаторії в січні 1903 року установі присвоєно назву «Народна лічниця», ухвалили статут товариства і надіслали його на затвердження до австро-угорського намісництва у Львові. На опіку лічниці засновники запросили митрополита Андєя Шептицького, який не тільки прийняв і вшанував товариство над нею, але також передав та обладнав своїм коштом (понад 7 тисяч корон) до вжитку відділів «Народної лічниці» будинок на узбіччі Святоюрської гори при вулиці П. Скарги, 4 (нині — вул. Озаркевича, 4). На початку 1904 року зусиллями та пожертвами громадськості було відкрито цей український лікарняний заклад у статусі амбулаторії. У 7 кімнатах-залах розмістились такі кабінети-відділи: внутрішніх хвороб, дитячий, хірургічний, окулістичний, вушний, дерматологічний. Надання допомоги будувалося таким чином, що заможні пацієнти сплачували за лікування, а грошей вистачало на допомогу бідним безкоштовно. Постійним директором «Народної лічниці» від початку і до його смерті 1916 року був д-р Євген Озаркевич. Після нього лічницю очолює д-р Броніслав Овчарський. У роки Першої світової війни більшість лікарів «Народної лічниці» були мобілізовані до австрійського війська. Під час окупації Львова росіянами на базі лічниці було створено військовий шпиталь.

Після окупації Галичини Польщею потреба лікарні стала ще більш нагальною. Державні медичні заклади Другої Рєчі Посполитої часто відмовляли українським пацієнтам, а саме ветеранам Української Галицької армії, учасникам визвольних змагань. Тож із кожним роком ширилася популярність лічниці-амбулаторії серед населення Галичини. Кількість хворих, які звертались по допомогу, невпинно зростала, і тому постала нагальна потреба побудови повноцінного шпиталю. Перші заходи щодо спорудження нового будинку шпиталю розпочав І. Куровець, а з 1931 року продовжив його наступник на посаді директора «Народної лічниці» д-р Тит-Євген Бурачинський. За ініціативою 1930 року зібрання інтелігенції, представників громадських організацій Галичини з нагоди 30-річного ювілею перебування А. Шептицького на митрополитому престолі, ухвалило, що найкращим пошануванням митрополита буде побудова лікарні його імені. Відозва до складання пожертв на будівництво нової лікарні знайшла широкий відгук серед української громади. Пожертви надходили зусиль, у тому числі і з-за кордону: США, Канади. П'ять тисяч доларів США пожертвував на споруду сам митрополит А. Шептицький. Окрім того, митрополит навіть інвестував у видобуток золота на о. Суматра в Індійському океані, аби дістати потрібну суму. Дбаючи про належне майбутнє укомплектування лічниці, митрополит Андєй Шептицький у 1929 році розпорядився, щоб монахині згромадження св. Вікєнтія переїхали із Станиславова до Львова і заснували пансіонат для бідних сільських дівчат, та надав їм послух працювати і в «Народній лічниці». Також із Бельгії зі згромадження св. Вікєнтія було ще запрошено бажаючих прийняти східний обряд сестер із медичною освітою.

На спорудження й облаштування шпиталю, яке тривало 8 років, загалом було витрачено 700 000 злотих. Триповерхову споруду лікарні запроектували львівські архітектори Є. Нагірний, О. Пежанський і С. Турин. На початку 1938 року будівництво шпиталю було завершено, і одноставним рішенням громадської ради на посаду його директора був призначений д-р Тит-Євген Бурачинський. Він вже і запропонував конкретну назву закладу: «Український шпиталь «Народна лічниця» імені митрополита А. Шептицького». Заступником директора став д-р Олександр Подолінський, адміністратором — В. Пашкевич. У лікарні було близько 100 ліжок і три відділи: внутрішніх хвороб (ординатор М. Панчишин), хірургічний (ординатор Т.-Є. Бурачинський) і гінекологічний (ординатор О. Подолінський). Після відкриття стаціонарного лікування зросло й амбулаторне навантаження, особливо на рентгенологічне відділення (д-р Я. Рудницька-Кришталська) й аналітичну лабораторію (д-р М. Музика, д-р Ю. Кордюк). Пізніше було відкрито дитячий відділ (д-р Т. Туна-Надрагова). Із 1938 року після урочистого відкриття «Українського шпиталю «Народна лічниця» імені митрополита А. Шептицького» його адміністратором стала настоятелька східної гілки згромадження сестер св. Вікентія с. Марія-Єлизавета. Дякуючи самовідданості сестер-вікентійок, у лічниці панував дух порядку і чистоти, а не лише медичної стерильності. Вони належно опікувалися не тільки хворими, але й господарськими справами шпиталю [69]. Також це згромадження передало на потреби шпиталю необхідні речі та 60 000 злотих. А також велику допомогу лікарні надавали монахи монастиря студитів, розташованого по сусідству. Іще в 1909 р. Андрей Шептицький передав триповерховий будинок (архітектор І. Левинський) Дяківської бурси при соборі св. Юра на вулиці Петра Скарги, 2 ченцям-студитам під нову обитель — монастир св. Іосафата або «Студіон». При цьому монастир в різні часи діяли навчальні, виховні, наукові студійські інституції. Постійно там розташовувалася велика книгозбірня «Студіону» — фундація митрополита Андрея Шептицького, яка потребувала свого власного будинку. Тому для неї було розпочато будівництво нового 5-поверхового будинку на вул. Петра Скарги, 26, який проєктував і будував на запрошення митрополита архітектор Олександр Пежанський. Із 1938 року книжки «Студіону» перемістили до нової будівлі. Тому в жовтні 1939 року стало можливим передати для потреб «Народної лічниця» два поверхи будинку № 26 і 1-й поверх будинку № 2а, кімнати яких були переплановані під лікування хворих солдатів. А Свято-Успенська лавра монахів Студійського уставу в Уневі замовила у фірми «Сіменс» для лікарні рентгентерапевтичний апарат на суму 33 000 злотих.

З окупацією Львова більшовиками в 1939 році радянська влада визначила «Народну лічницю» (як найновішу й найкраще устатковану лікарню Львова) для лікування партноменклатури, командирів Червоної армії, службовців НКВД та їх родин. Кількість лікарняних ліжок було зменшено до 60. Багато лікарів звільнили з роботи, звільнили також усіх сестер-вікентійок. Із березня 1940 року д-ра Бурачинського звільнили з посади директора, але залишивши завідувачем хірургічного відділу. Під час німецької окупації статус шпиталю «Народна лічниця» було відновлено, д-ра Бурачинського поновили на посаді директора шпиталю, і він залишався ним аж до другого приходу радянських військ у Львів 1944 року. Із початку березня 1944 року німецька влада наказала евакуювати деякі лікарні, у тому числі й «Народну лічницю» з лікарями, обладнанням, ліжками, інструментами.

У післявоєнний період за радянської влади в будинку «Народної лічниця» (тоді вже на вулиці Пирогова, 4) і у двох будинках «Студіону» під № 2а і № 26, які були об'єднані одним № 2, протягом 45 років функціонувала 3-я міська лікарня та її поліклінічне відділення, яке розташоване там дотепер. У II половині ХХ століття в будинку Дяківської бурси добудували два поверхи і тим знищили цінну архітектурну пам'ятку української сецесії у Львові. Лише фрагменти декору фасаду нагадують про красу колишньої церковної споруди. Переформатувавши лічницю в третю міську лікарню, радянці зберегли старий персонал — їх, зокрема, вразила жертвна праця черниць-вікентійок.

Із відновленням незалежності України, у січні 1992 р. у тому ж будинку (тепер на вулиці Озаркевича, 4) лічниця знову відновила свій статус як перша в Україні недержавна лікарня «Український шпиталь «Народна лічниця» імені митрополита А. Шептицького». 6 червня 1994 року лічниця була передана у власність Львівської Архиепархії УГКЦ. Із липня 1995 року через брак коштів лічниця функціонує в режимі денного стаціонару. І сьогодні Благодійна установа «Шпиталь імені митрополита Андрея Шептицького» допомагає сотням людей.

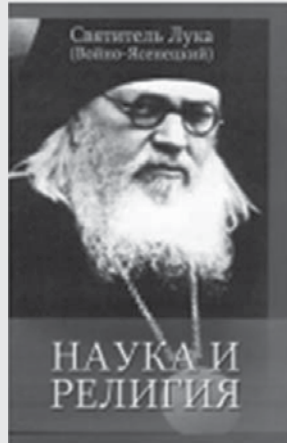
Лікарня при Свято-Покровському жіночому монастирі в Києві

«Український шпиталь «Народна лічниця» імені митрополита А. Шептицького» у Львові

щенням при народженні) [51-53], а у Львові — Блаженніший митрополит Андрей Шептицький (граф Роман Шептицький) [54-55]. Природно, що умови заснування цих двох лікувальних закладів і організація їх роботи мали певні регіональні особливості, але разом вони стали унікальними взірцями вірності спадкоємців Київської Церкви Володимирового хрещення (безжалюбно міжконфесійно розірваною історичною дійсністю) її традиції триєдності лікувального процесу. Свідченням розуміння та збереження відданості Київській Церкві Володимирового хрещення її спадкоємцями є такий промовистий факт вже середини ХХ сторіччя. Коли розпочалося знищення УГКЦ, то 11 квітня 1945 року її предстоятеля митрополита Йосипа Сліпого було заарештовано та відправлено до Києва і ... передачі в слідчий ізолятор йому носили православні монахині Свято-Покровського жіночого монастиря [56]. Незважаючи на те, що митрополит Російської православної церкви Йоан відмовився допомагати греко-католикам (був безпосередньо задіяний у ліквідації УГКЦ і 24-25 лютого 1946 року в Києві таємно висвятив греко-католицьких священників А. Пельвецького на єпископа РПЦ Станиславова та о. М. Мельника на єпископа РПЦ Дрогобича і Самбора [57]), цю добру справу взяла під свою опіку саме ігуменя Покровського монастиря Архелая (Олена Савельєва).

У середині ХХ сторіччя, на межі закінчення третьої — початку сучасної четвертої хвилі науково-технічної революції [70], незважаючи на жорстоку дійсність радянського тоталітаризму, ідеологічні засади триєдності лікувального процесу непохитно продовжує формувати і впроваджувати легендарний вихованець медичного факультету Київського

Валентин Феліксівич Войно-Ясенецький, випускник медичного факультету Київського університету святого Володимира 1903 року, доктор медичних наук, професор, лауреат премії ім. Хайницького Варшавського університету та Сталінської премії I ступеня за наукову розробку хірургічних методів лікування гнійних уражень і поранень опорно-рухового апарата, в'язень совісті сталінських таборів, архієпископ Сімферопольський та Кримський Лука, канонізований Синодом Української православної церкви 22 листопада 1995 року та Красноярською Єпархією РПЦ як місцево шанований святий. **Автор трактату «Дух, душа і тіло»**, який бів перевиданий у 2011 році.

університету св. Володимира, лауреат Сталінської премії першого ступеня (1946), багаторічний в'язень совісті, визначний вчений-хірург, професор медицини та богослов'я Валентин Феліксівич Войно-Ясенецький — архієпископ Сімферопольський та Кримський Лука [71-74]. Зазначимо, що рід Валентина Феліксівича Войно-Ясенецького та Андрея Шептицького відносяться до гербу шляхти Драго-Сас [75, 76], що підтверджує їх прадавнє походження із часів Карпатської Горватії-Русі.

Поєднуючи медичну та пастирську діяльність, В.Ф. Войно-Ясенецький завжди і у всьому суворо дотримувався християнських засад та наукових

Герб Войно-Ясенецькі
[<https://ru.wikipedia.org/wiki/Войно-Ясенецкие>]

Герб Шептицьких
[https://uk.wikipedia.org/wiki/Андрей_Шептицький]

методів дослідження. Загальновідомо, що розбіжність релігії і науки становлять як об'єкт, так і способи пізнання: наука є раціональним знанням про матеріально суще, а релігія базується на вірі та зорієнтована на етико-інтуїтивне осягнення дійсності. І щодо цього Валентин Феліксівич у своєму трактаті «Наука і релігія» [74] так влучно зауважує: «Між релігією в цьому сенсі і наукою може бути стільки ж протиріч, скільки їх між математикою і музикою або між математикою і любов'ю. Порівнювати ж ми можемо поняття та явища, лише беручи їх в одній площині, у світлі одного критерію». Насправді, у творчому процесі кожен доскіпливий дослідник зазвичай використовує як раціональне дослідне пізнання, так і етико-інтуїтивне осягнення. Проблемою є здатність їх гармонійного поєднання, що здебільшого і визначає успішність процесу пізнання. А якщо вже конкретно про музику і математику, то саме їх гармонійне поєднання і подарувало нам прогресивну технологію цифрової музики. Далекоглядно передбачаючи майбутній прогрес саме в гармонії взаємодії раціонального дослідного пізнання та етико-інтуїтивного осягнення, професор В.Ф. Войно-Ясенецький у своїй унікальній монографії «Дух, душа и тело» [73] ввів поняття християнської антропології, яка розглядає людину як єдність трьох складових — духу, душі й тіла.

Природно, що розвиток цієї фундаментальної засади української медицини в історично складеній специфіці Галичини мав свої унікальні особливості. Насамперед він здійснювався шляхом плідної інтеграції досвіду лікувальних практик західної та східної гілки християнства із тогочасними новітніми науковими досягненнями. Пам'ятаємо ж, що, зберігаючи вірність східній християнській традиції, Галицька греко-католицька метрополія перебувала в співпричасті із папським престолом. Саме за таких обставин місто межиріч Бистриць-Станіславів-Станіслав і стало причетним до впровадження триєдності лікувального процесу. А конкретика цієї станіславської бувальщини така.

2 лютого 1899 року Андрея Шептицького було номіновано на Станиславівського єпископа, тож 17 вересня 1899 відбулась його єпископська хіротонія і 20 вересня 1899 — інтронізація на Станиславівську катедру [77, 78]. Період його єпископства в Станиславові був зовсім недовгим — 14 місяців. По смерті митрополита Юліана Саскуїловського А. Шептицького 17 грудня 1900 року вже було номіновано Галицьким митрополитом. 12 січня 1901 відбулася його інтронізація в соборі св. Юра у Львові. Та пам'ять про діяльність владики (у тому числі й як мецената) у Станіславі особистий і його добрий спомин про наше місто були взаємними. Тож при здійсненні реформи богословської освіти та розвиваючи монаше життя в Королівстві Галичини та Володимирії, митрополит Андрей Шептицький завжди пам'ятав про Станіслав і відводив йому особливе місце. Прикладом цього і є станіславські події пов'язані із заснуванням у Галичині східних гілок (греко-католицького обряду) Чину Найсвятішого Ізбавителя (отців-редемптористів)³ [79-81] та жіночого згромадження сестер милосердя св. Вікентія [82-85]. Власне, сестри милосердя згромадження св. Вікентія, маючи медичну освіту, безпосередньо братимуть участь в організації та діяльності медичного закладу «Народна лікарня» у Львові [69, 86, 87]. Після відкриття в 1938 році стаціонарних відділень адміністратором «Українського шпиталю «Народна лікарня» імені митрополита Андрея Шептицького» стала саме настоятелька сестер милосердя згромадження св. Вікентія с. Марія-Єлизавета (фламандка Аліції Поппе)⁴ [82, 88, 89]. Духовну опіку над сестрами-ві-

³ У розбудову релігійного життя в Станиславові велику частину вложили отці-редемптористи. Історія тут така. У 1913 році митрополит Андрей Шептицький запросив із Бельгії монахів-редемптористів до України для місії діяльності і надав їм поселення у своїй посілости в с. Унів, що за 50 км від м. Львова. 28 січня 1920 р. редемптористи відкрили нову станицю в м. Станиславові. За дозволом станиславівського єпископа бл. п. Григорія Хомишина вони спочатку замешкали в духовній семінарії, а обслуговували церкву на Гірці. По кількох роках побуту вони закупили будинок при вул. Красінського, де могли вже певно зажити своїм монастирським життям. Першим їх ігуменом у Станиславові був відомий духовний провідник бл. п. о. Скрайверс. Опісля його місце зайняв бл. п. о. Кінцінгер. Поляки, затривожені успіхом праці отців-редемптористів на Гірці, почали будувати там свій костюл. У 1927 році отці-редемптористи закупили будинок із великою площею при вул. Голуховського (суч. Чорновола). Там поставили малий будинок на монастир і добудували невелику каплицю. Внутрішнє подвір'я кляштору прикрашав грот, або так звана Лурдська печера. Своїй назві вона завдячує містечку Лурд у Франції, де 11 лютого 1858 року в невеличкій печері дівчинці Бернардетті явилась Матір Божа. З того часу печера стала центром паломництва. Тоді ж почали ставити «дублікати» Лурдської печери по всьому світі. Редемптористи спорудили його і в Станиславові. Перед Другою світовою війною отці-редемптористи мали почати будувати величаву двоповерхову церкву на честь Неустанної Помочі Преч. Діви Марії, але прихід більшовиків знівечив ці плани. Вони закрили монастир у 1945 році. Тоді в ньому жили 12 монахів. Бельгійців примусово депортували, українських братів відправили до Сибіру. У монастирському приміщенні влаштували дитячу поліклініку та профспілку медпрацівників, у каплиці запрацювала... лазня. У 1980-х роках, при будівництві обласного пологового будинку, монастирські будівлі було знесено. Проте гроту пощастило. Від безжалюсних бульдозерів його врятували працівники МВС, які перенесли грот на територію школи

На цій поштівці 1927 року добре видно монастир редемптористів. Центральний двоповерховий об'єм — це каплиця, в якій вони проводили служби [<http://www.cerkva-ugcc.if.ua/pro-parafiiu.html>]

Лурдський грот у монастирі [<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1163264470387149&set=a.170085989705007&type=3&theater>]

Лурдський грот на вулиці Національної Гвардії [<http://report.if.ua/uncategorized/Ya-pamyatnyk-sobi/>]

Барельєф, присвячений митрополиту Андрею Шептицькому, на фасаді кафедрального собору Воскресіння Христового УГКЦ в Івано-Франківську [<https://politicalgeographer.wordpress.com/2015/07/29/150-ліття-з-дня-народження-митрополита>]

міліції. Його й сьогодні можна побачити з-за паркану, що по вулиці Національної Гвардії. Міліціонери розмістили його перед штучним ставом, на березі якого стоїть якась таємнича жіноча фігура зі змією. На верхівці гrotу красується орел, якого за редемптористів не було. У часі відновлення нашої державності редемптористи повертаються до Івано-Франківська. На вулиці Івасюка вони збудували монастир і церкву Матері Божої Неустанної Помочі, таким чином виконавши заповіт своїх попередників. А потім взялися за освоєння території на місці старої резиденції. 21 вересня 2010 року перед пологовим будинком на вулиці Чорновола відбулося освячення нового храму — Різдва Пресвятої Богородиці.

Використані матеріали з «АЛЬМАНАХ СТАНИСЛАВІВСЬКОЇ ЗЕМЛІ», том 2 ; із сайту report.if.ua та <https://m.facebook.com/groups/231590557492762?view=permalink&id=376178076367342>

⁴ Аліція Поппе, уродженка фламандського краю в Бельгії. Народилась вона в містечку Льокерен 9 березня 1884 року. Батьки Аліції виховували своїх чотирьох дітей насамперед своїм добрим прикладом, тому не дивує, що дві дочки вибрали шлях богопосвяченого життя. 14 квітня 1906 р. Аліція переступила поріг Конгрегації сестер милосердя св. Вінцентія в бельгійському Дельзе, щоб посвятити свою душу і серце Богові, а руки — найубогішим. Її бажання було щирими. У черництві вона отримала ймення с. Марія-Єлизавета. 25 березня 1922 року митрополит направив на новіціат у Бельгію перших дівчат з України. Коли в 1923 році дві групи перших кандидаток прибули до Дельзе, опікуватись ними доручили с. Марії-Єлизаветі. 8 червня 1926 році перші чотири сестри (дві бельгійки і дві українки) приїхали в Галичину, до Станиславова. Серед них була і їх настоятелька с. Марія-Єлизавета. Отці-редемптористи винайняли для них звичайну селянську хатину. Польський уряд відмовлявся реєструвати сестер в Україні з тієї причини, що вони українки греко-католицького обряду і будуть працювати для свого народу. Та завдяки старанням митрополита Андрея та владки Григорія Хомишина, який у той час був єпископом Станіславської єпархії,

Греко-католицький катедральний храм Св. Воскресіння в Івано-Франківську [https://inlviv.in.ua/zhittya/travel/7-najvelychnishyh-katolytskykh-hramiv-v-ukrayini/attachment/93aa6b66453700baefb8f2fbaf19bc8a_svyatyye_mesta_ukrainy_top_7_velichayshikh_katolicheskikh_khramov_07_depositphotos_43768357]

С. Марія-Єлизавета (у світському житті Аліція Поппе) [http://dc.lviv.ua/zhuttya_v_isusi-hricti/zitya-svyatix/711-zhittya-svyatih.html]

згромадження сестер Милосердя св. Вінкентія від Павла греко-католицького обряду таки отримало дозвіл на реєстрацію.

Одразу по приїзді до Станиславова сестри-вінкентійки почали обладнання невеличкого притулку для сиріт та організували обслуговування бідних удома [83, 87]. У швидкому часі сестри здобули великий авторитет серед людей. За два тижні праці в малому притулку для сиріт було вже 12 дітей віком від 4 місяців до двох років [90]. Майже всі діти, які потрапили до сиротинця, були хворими. Праця вимагала від сестер надзвичайних зусиль, здоров'я та коштів. Окрім того, сестри обслуговували хворих. Із часом під опіку настоятельки с. Марії-Єлизавети з Бельгії прислали нових сестер. Багато дівчат поступали на новіціат, і сестри почали думати про будівництво нового великого притулку для сиріт. Єпископ Григорій Хомишин виділив із церковного майна землю під новий будинок. Але в 1929 році монахині згромадження св. Вінкентія волею митрополита Андрея Шептицького було переміщено із Станиславова до Львова. Їхнім послухом стало заснування пансіонату для бідних сільських дівчат та праця в амбулаторії «Народна лікарня». Ну а в Станиславові в 1933 році на кошти єпархії УГКЦ на тодішній вулиці Голуховського (нині — Чорновола) було споруджено притулок Пресвятої Трійці, розрахований на 200 осіб, — перший український дитячий будинок на Прикарпатті. Але в 1939 році Галичину окупували більшовики і притулок віддали під пологове відділення, 120 дітей вивезли вглиб Росії. Згодом до пологового будинку було добудовано нові корпуси.

А сестри милосердя згромадження сестер св. Вінкентія після урочистого відкриття у Львові «Українського шпиталю «Народна лікарня» імені митрополита А. Шептицького» з 1938 року самовіддано почали нести свій послух і в його стаціонарних відділеннях. У радянські часи, крім загальної конфіскації майна і ліквідації монастиря сестер, їх переселили в приміщення старої інфекційної лікарні на вул. Рапопорта. Умови життя там були нестерпними. У результаті виснаженні важкою працею в лікарні та умовами життя 15 сестер захворіли на туберкульоз, а сама сестра Єлизавета перенесла інфаркт міокарда. Саме тоді вона чи не вперше скористалася перевагами свого бельгійського походження та особисто звернулася до консула Бельгії в Москві. У відповідь прийшла теле-

Сестра Марія-Єлизавета (Аліція) Поппе, настоятелька української гілки згромадження сестер милосердя св. Вінкентія в останні роки життя [<https://photo-lviv.in.ua/mistse-zustrich-zminyty-mozhna-abo-lvivska-misiya-ottsyayarosh/>]

грамі в Станиславові та Львові здійснювали отці Чину Редемптористів [89]. Окрім ретельного та щирого виконання обов'язків медичних сестер та господарчих лікарняних справ, сестри милосердя здійснювали й духовну опіку над хворими. Це дякуючи їх старанням за бажання хворого в лічниці в лікувальному процесі стали можливими широке застосування і християнських оздоровчих практик (щира молитва, сповідь, причастя, елеопомазання, оздоровчий піст тощо). Самовідданість сестер-вінкентінок творила в лічниці позитивний психологічний комфорт. За цього потрібно сказати, що успішному запровадженню засад традиції триєдності лікувального процесу в діяльність «Українського шпиталю «Народна лікарня» імені митрополита Андрея Шептицького» передувала далекоглядна та звитязна клопітка робота владики⁵ [91-100].

Грама про особисте бажання консула зустрітися із сестрами. Однак цей візит так ніколи і не відбувся. Але радянська влада таки виявилася «співчутливою», бо в 1954 році сестер переселили-таки на вулицю Куйбишева, 12/12а (тепер вул. Огієнка) у будинок, який за польських часів був конюшнею. Саме цей будинок став головним будинком згромадження аж до 1992 року і тихою пристанню для чисельного духовенства підпільної УГКЦ. Звичайно, ця тиха пристань завжди залишалася під пильним оком КДБ. Та, незважаючи на це, с. Єлизавета зуміла відновити підпільний новіціат сестер, адже з 1944 до 1956 року дівчат у згромадження не приймали з огляду на відомий перебіг подій. За благословенням сестри Марії-Єлизавети існувала тривала переписка між ісповідником віри Патріархом Йосифом Сліпим, який перебував у 18-річному засланні, та сестрою Марією-Євтимією (Меланією Куциною). Завдяки цій переписці існував зв'язок між пастирем переслідуваної Церкви та її вірними. Сестри милосердя також намагалися всіляко допомогти цьому праведнику, зокрема пересилаючи необхідні речі. Ще на початку 40-х років ХХ ст., бажаючи позбутися «ворога народу», радянська влада запропонувала с. Єлизаветі повернутися в Бельгію. Це ж пропонували їй і бельгійські настоятелі згромадження, турбуючись щиро про її безпеку. Однак її серце вже вросло в Україну. Згромадження сестер милосердя св. Вінкентія — єдине згромадження, яке діяло в час комуністичного режиму «відкрито», не припиняючи ніколи своєї діяльності. Практично всі сестри працювали в «Народній Лічниці» (3-я міська лікарня м. Львова), надаючи медичну, а окрілені прикладом своєї настоятельки, і духовну допомогу недужим, серед яких нерідко траплялися родичі працівників «органів», які також потребували священника для сповіді та уділення інших святих тайн. Монахині вірно виконували своє завдання: опікуватися не лише тілом, але й душею тих, кого Господь поставив на їхній дорозі. 10 грудня 1970 року серце сестри Марії-Єлизавети, виснажене працею і довготривалою важкою недугою, перестало битися. Тіло праведниці спочиває на Янівському цвинтарі у Львові.

⁵ У 1910 році митрополит Андрей Шептицький брав участь в Євхаристійному Конгресі, що відбувався в Монреалі (Канада). Він використав цю нагоду, щоб безпосередньо познайомитись із релігійним життям українських греко-католиків у Канаді. Шептицький відвідав українські поселення. Митрополит був вражений самопожертвою месіонера-редемпториста о. Ахіля Деляре та його співбратів у духовній опіці українців у Канаді. Для можливості здійснення опіки над українськими греко-католиками о. Ахіль Деляре та його співбрати в 1906 році прийняли східний обряд. Українські митрополити в Канаді після виїзду з України наприкінці ХІХ — початку ХХ ст. не мали жодного духовного проводу. Вдячний митрополит вирішив попросити бельгійських отців розпочати подібну місіюну працю й у Королівстві Галичини та Володимирії (тоді частині Австро-Угорської імперії). Тож не відкладаючи, по дорозі з Канади Андрей Шептицький відвідав протоігумена Бельгійської провінції згромадження редемптористів і запропонував йому послати редемптористів візантійського обряду до Західної України. Пізніше митрополит обговорив це питання з архімандритом згромадження о. Патриком Мурреєм. У травні 1913 року в Римі відбулася нарада і прийнято остаточне рішення, а 27-го травня митрополит Шептицький та

Впровадження феноменальної традиції української медицини триєдності лікувального процесу в практику лікарні при Київському Свято-Покровському жіночому монастирі та «Українського шпиталю «Народна лічниця» імені митрополита А. Шептицького» було звичайним, на жаль, одночасно й трагічним. У радянський час вони були бездумно зліквідовані. За обставин тогочасної політичної кон'юнктури такий підхід до впровадження традиції триєдності лікувального процесу в клінічну практику був несприйнятним. У сьогоденні спостерігаємо намагання продовження цієї традиції. Після відновлення незалежності України «Народна лічниця» у січні 1992 року знову відновила свій статус у тому ж будинку (тепер на вулиці Озаркевича, 4) вже як перша в Україні недержавна лікарня «Український шпиталь «Народна лічниця» імені митрополита А. Шептицького». 6 червня 1994 року лічниця була передана у власність Львівської Архиепархії УГКЦ. Сьогодні в ній продовжують працювати сестри милосердя зі згуртування святого Вікентія [86]. Нова сторінка легендарного шпиталю в сьогодення твориться нелегко. Але попри все в шпиталі імені митрополита Шептицького збережена бла-

годійна традиція: у сьогодення лікарня запроваджує проект «Домашня опіка», завдяки якому близько 80 самотніх людей поважного віку отримують медичну допомогу. Для дуже стареньких із 2003 року тут працює відділення паліативної допомоги. Приємно, що в наш час відзначена і звичаєва та самовідданість сестер-вікентійок: за спільним двостороннім договором від 02.05.1996 року спільноті сестер милосердя надано статусу автокефалії, і вона почала існувати як самостійне церковне українське згуртування богопосвячених осіб у дусі святого Вікентія. Сучасні правила і статуту сестер написані на основі Кодексу Канонів Східних Церков [101].

Історично складена реальність спадкоємного передання медичних пізнань української медицини від часів Карпатської Горватії-Русі в різні періоди польської, австрійської, німецької, радянської (російської) окупації були непростими. У першій частині цієї публікації⁶ було акцентовано увагу суто на академічних аспектах спадкоємності та генези Прикарпатської школи внутрішньої медицини Київській школі терапевтів. Але цьому передувало тривалий період становлення та інтеграції на наших теренах медичних пізнань протягом багатьох сторіч. Особливістю процесу такого становлення на початку ХХ сторіччя стала успішна інтеграція сутності західної та східної традицій триєдності лікувального процесу. І місто-перлина підгір'я Карпат Станіслав-Станіславів у ХХ сторіччі стало локацією витоків запровадження в практику охорони здоров'я Галичини феноменальної традиції української медицини триєдності лікувального процесу.

⁶ ПЛ № 1 за 2019 рік, стор. 70-79.

генеральний уряд редемптористів підписали угоду про заснування їх монастиря східного обряду в Галичині. 11 червня цю угоду затвердила Апостольська Столиця.

Україна міжвоєнного періоду залишалась окупованою і розділеною. У 20-х роках ХХ століття О. Йосиф Схрейверс (віце-протоігумен отців-редемптористів), вболіваючи над долею українського народу, звертається у своїй батьківщині Бельгії по монастирях та церквах із закликом допомогти матеріально і духовно українцям. Особливо щедро відреагували на ці просьби сестри милосердя згуртування св. Вікентія, не тільки пожертвувавши велику суму грошей, але й заснувавши 8 червня 1926 року східну гілку сестер милосердя згуртування св. Вікентія.

Список використаної літератури

1. Дземан М.І. Традиція триєдності лікувального процесу в українській медицині (частина 1) [Текст] / М.І. Дземан // Практикуючий лікар. — 2015. — № 4. — С. 63-73. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PraktLk_2015_4_14
2. Публикации о Каменной Могиле. Ссылки на источники информации в отечественных и зарубежных печатных изданиях об уникальном памятнике «Каменная Могила» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ru.stonegrave.org/publics?lang=>
3. Ганіткевич Ярослав. Про становлення української історії медицини [Текст] / Ярослав Ганіткевич // Онлайн-журнал Наукового товариства ім. Шевченка. — Оpubліковане Yaroslav Hanitkevych in Публікації «Лікарська комісія». — Срд, 2010-11-24. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://ntsh.org/content/yaroslav-ganitkevich-pro-stanovlennya-ukrayinskoyi-istoriyi-medicini>
4. Сумцов Н.Ф. Колдуны, ведьмы и упыри [Текст] / Н.Ф. Сумцов. — Харьков, 1891.
5. Антонович В.Б. Колдовство: Документы. Процессы. Исследования [Текст] / В.Б. Антонович. — Санкт-Петербург, 1877.
6. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: Ескіз української міфології [Текст] / І. Нечуй-Левицький. — Львів, 1876.
7. Ефименко Г.Г. Сборник малорусских заклинаний [Текст] / Г.Г. Ефименко. — Москва, 1874.
8. Васильев К.Г. Крещение Руси и его значение для формирования медицинских знаний у древних славян [Текст] // Журнал Академії медичних наук України. — 2000. — Т. 6, № 1. — С. 200-204.
9. Устав Святого князя Володимира, крестившаго Русскую землю, о церковных судах [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.textbooks.net.ua/content/view/865/17/>
10. Юридичний словник-довідник [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://subject.com.ua/pravo/dict/503.html>
11. КієвоПечерській Патерикъ или сказанія о житіи и подвигахъ Святіхъ Угодниковъ КієвоПечерской Лаври. Репринт. воспр. издья 1903 г. [Текст]. — К.: Либідь, 1991. — 256 с.
12. Заблоцька К.В. Медицина Київської Русі в «Кієвопечерському патерику»: історіографічний аспект [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.iai.donetsk.ua/_u/iai/dtp/CONF/4_2004/articles//stat12.html
13. Повесть временных лет. [Текст] / Библиотека литературы Древней Руси. Т. 1. — СПб, 1997 (по списку Ипатьевской летописи).
14. Богоявленский Н.А. Древнерусское врачевание в X-XVII вв. Источники для изучения русской медицины [Текст] / Н.А. Богоявленский. — М.: Медгиз, 1960. — 326 с.

15. Отамановський В.Д. Борьба медицины с религий в Древней Руси [Текст] / В.Д. Отамановский. — М.: Медицина, 1965. — 184 с.
16. Самойлов В.О. История российской медицины [Текст] / В.О. Самойлов. — М.: Эпидавр, 1997. — 200 с.
17. Мирский М.Б. Медицина российского средневековья [Текст] / М.Б. Мирский // Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины. — 2000. — № 2. — С. 59-62.
18. Мирский М.Б. Медицина российского средневековья [Текст] / М.Б. Мирский // Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины. — 2000. — № 4. — С. 55-58.
19. Маринжа Лук'ян. Медицина в Київській державі (продовження) [Текст] / Лук'ян Маринжа // Здоров'я України. — 2010. — № 2 (231). — С. 58.
20. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. [Текст] / М. Грушевський. — К.: Либідь, 1993. — Т. 3. — С. 104-106.
21. Маринжа Лук'ян. Медицина в Київській державі [Текст] / Лук'ян Маринжа // Здоров'я України. — 2010. — № 1 (230). — С. 58.
22. Життя святих лікарів, целителів і бесребренників / Автор проекту і составитель Александр Андрущенко. — К.: Издательский отдел Украинской Православной Церкви, 2010. — 328 с.
23. Лихачев Д.С. Поэтика древнерусской литературы / Д.С. Лихачев. — М.: Наука, 1974. — С. 75.
24. Верхратський С.А. Історія медицини: Навч. посібник / С.А. Верхратський, П.Ю. Заблудовський — К.: Вища школа, 1991. — С. 194.
25. Життя святих: Православний день кохання. 8 липня — день пам'яті святих благовірних Петра і Февронії [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://hram.lviv.ua/2011-pravoslavnij-den-kokhannja>. — 8-lipnja-den-pamjati.html
26. Бобров О.Е. Монастырская и светская медицина Древней Руси: антагонизм или сотрудничество? [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://medobzor.net/index.php?option=com_content&task=view&id=934&Itemid=49
27. Изборник Святослава 1073 г.: Факсимильное издание [Текст]. — М., 1983.
28. Изборник 1076 г. — М., 1965.
29. Никоновская летопись. Полное собрание русских летописей [Текст]. — М., 1965. — Т. 9-12.
30. Білінський В.Б. Країна Моксель або Московія: Роман-дослідження. 3-тє видання / В.Б. Білінський. — К.: Видавництво імені Олени Телиги, 2011. — 375 с.
31. Дзєман М.І., Пелешук А.П. Деякі історичні передумови особливостей розвитку української медицини та її інтеграції у духовно-матеріальну культуру. [Текст] / М.І. Дзєман, А.П. Пелешук // У кн.: Медицина і українська культура. — К., 1993. — С.103-106.
32. Rolat monasterów w kształtowaniu kultury ukraińskiej w wiekach XI-XX [Текст] / red. A. Gronek, A. Nowak. — Wydawnictwo «Szwajpolt Fiol». — Kraków, 2012. — 357 с. (Роль монастирів у формуванні української культури у XI-XX віках) [Текст] / ред. Аліція Новак, Агнешка Гронек. — Видавництво «Швайпольт Фіоль». — Краків, 2012. — 357 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://www.academia.edu/40316467/Rolat_monaster%C3%B3w_w_kszta%C5%82towaniu_kultury_ukrai%C5%84skiej_w_wiekach_XI-XX_red_A_Gronek_A_Nowak
33. Дзєман М.І. Витоки традицій української медицини та передумови її інтеграції в матеріально-духовну культуру в стародавню добу та середньовіччя друк [Текст] / М.І. Дзєман // Практикуючий лікар. — 2012. — № 1. — С. 74-83.
34. Дзєман М.І. До 100-річчя заснування Національної Академії Наук України: акцентовані питання в дискурсі еволюції медичних пізнань українців (1-е подання) [Текст] / М.І. Дзєман // Практикуючий лікар. — 2018. — № 3. — С. 54-73.
35. Дзєман М.І. Роздуми щодо роковин Національної академії наук України: епілог як пролог успіху. Продовження (Частина 2) [Текст] / М.І. Дзєман // Новини медицини та фармації. — 2019. — № 4 (686). — С. 18-22. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.mif-ua.com/archive/article/47552>
36. Дзєман М.І. До 100-річчя заснування Національної академії наук України: акцентовані питання в дискурсі еволюції медичних пізнань українців (2-е подання) [Текст] / М.І. Дзєман // Практикуючий лікар. — 2018. — № 4. — С. 51-68.
37. Дзєман М.І. Роздуми щодо роковин Національної академії наук України: епілог як пролог успіху. (Частина 1) [Текст] / М.І. Дзєман // Новини медицини та фармації. — 2019. — № 2 (679). — С. 18-21. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.mif-ua.com/archive/article/47152>
38. Дзєман М.І. Роздуми щодо роковин Національної академії наук України: епілог як пролог успіху. (Частина 3) [Текст] / М.І. Дзєман // Новини медицини та фармації. — 2019. — № 5 (690). — С. 18-22. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.mif-ua.com/archive/article/47639>
39. Дзєман М.І. Роздуми щодо роковин Національної академії наук України: епілог як пролог успіху. (Закінчення) [Текст] / М.І. Дзєман // Новини медицини та фармації. — 2019. — № 6 (691). — С. 20-24. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.mif-ua.com/archive/article/47825>
40. Пастернак Анатолій. Козацька медицина [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://ukrlife.org/main/minerva/cossack_m.htm
41. Фуули Р. Еще один неповторимый вид (Пер. с англ.) [Текст] / Р. Фуули. — М.: Мир, 1990. — 368 с.
42. Фокс Р. Энергия и эволюция жизни на земле (Пер. с англ.) [Текст] / Р. Фокс. — М.: Мир, 1992. — 216 с.
43. Пасечник А.В. Теоретическая концепция болезней цивилизации (экопастеровская теория современной патологии): взгляд в будущее [Текст] / А.В. Пасечник // Health education millennium. — 2013. — Т. 15, № [1-4]. — С. 200-214. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/teoreticheskaya-kontseptsiya-bolezney-tsivilizatsii-ekopasterovskaya-teoriya-sovremennoy-patologii-vzglyad-v-budushee>
44. Титов В.Н. Филогенетическая теория общей патологии. Патогенез болезней цивилизации. Атеросклероз: монография [Текст] / В.Н. Титов. — М.: ИНФРА-М, 2014. — 237 с.
45. Dawkins R. The Extended Phenotype [Текст] / R. Dawkins. — San Francisco: Freeman, 1982. — 132 p.
46. Сиротинин Н.Н. Эволюция резистентности и реактивности организма [Текст] / Н.Н. Сиротинин. — М.: Медицина, 1981. — 236 с.
47. Гарганеева Н.П. Психосоматическая ориентация в общей медицинской практике [Текст] / Н.П. Гарганеева, Ф.Ф. Тетенов // Клиническая медицина. — 2001. — № 9. — С. 60-63.
48. Мотивація в бодібліндингу. Технологія накачування м'язів [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://jak-nakachaty.pp.ua/469-motivacuya-vbodblingu-tehnologya-nakachuvannya-myazv.html>
49. Psychoanalysis. Енциклопедія Britannica [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.britannica.com/science/psychoanalysis>
50. Старовойтов В.В. Психианализ и религия [Текст] / В.В. Старовойтов // Журнал практической психологии и психоанализа. — 2005. — № 2 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://psyjournal.ru/articles/psichoanaliz-i-religiya?ID=2949>
51. Левицький Г. Египетское Высочество Великая Княгиня Александра Петровна (в иночестве Анастасия). Биографический очерк [Текст] / Г. Левицький. — КЛЕВЪ: Типография С.В. Кульженко, 1904. — 33 с.
52. Анненкова Э.А. Милосердная сестра русского народа инокия Анастасия, великая княгиня Александра Петровна [Текст] / Э.А. Анненкова, Т.Н. Делова // История Петербурга. — 2008. — № 5 (45). — С. 50-57.
53. Блохина Н.Н. Великая княгиня Александра Петровна (инокия Анастасия) и деятельность Киевского Покровского монастыря-больницы в конце XIX и начале XX века [Текст] / Н.Н. Блохина // Казанский мед. ж. — 2015. — Т. 96. — № 3. — С. 471-477.
54. Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії. Книга 1. Документи і матеріали, 1899-1917 [Текст] / За ред. Ю. Аввакумова. — Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. — 992 с.
55. Митрополит Андрей Шептицький. Народна лікарня [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/mitropolit-andreysheptickiy-narodna-lichnitsya>
56. Липовецький Святослав. Патріарх Йосиф [Текст] / Святослав Липовецький // Україна молода. Номер 026 за 17.02.2012 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/2031/169/72327/>
57. Хронологія. Ліквідація УГКЦ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://territoryerror.org.ua/uk/history/1945-1953/ugcc-liquidation/chronology/>
58. Маленков Роман. Покровський монастир. Сладок тітки царя та найбільший собор Києва [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ukrainaincognita.com/kyivska-oblast/kyiv/pokrovskymonastiri-pokrovskiy-monastyr-spadok-titky-tsarya-ta-naibilshiy-sobor>
59. Блохина Н.Н. Бесплатная больница и лечебница для приходящих больных Императора Николая II при Киевском Покровском женском монастыре в конце XIX и начале XX века [Текст] / Н.Н. Блохина // Казанский мед. ж. — 2015. — Т. 96, № 4. — С. 697-702 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://kazanmedjournal.ru/kazanmedj/article/view/2277/1894>
60. Тареев М.М. Основы христианства: Система религиозной мысли. Дополнительный. Религиозная жизнь. — Сергиев Посад: Тип. Св. — Тр. Сергиевой Лавры, 1910. — Т. 5. — С. 132.

61. Сикорский И.А. Кончина Ее Императорского Высочества Великой княгини Александры Петровны (в инокинях Анастасии) [Текст] / И.А. Сикорский. — К., 1900. — 14 с.
62. Краткий цифровой отчет деятельности Бесплатной больницы и лечебницы для приходящих больных при Киевском Покровском женском общежительном монастыре за 1898 г. / Составили врачи Больницы. — К.: тип. Пётр Барский, 1899. — 247 с.
63. Обзор деятельности учреждений императора Николая II при Киевском Покровском женском общежительном монастыре за 1-е десятилетие / Составили врачи больницы. — К., 1905.
64. Прославлено у лику місцешанованих святих засновницю Свято-Покровського жіночого монастиря інокію Анастасію (Романову) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://arhiv.orthodoxy.org.ua/uk/tserkovni_hroniki/2010/01/25/29714.html
65. Історія будови Українського Шпиталю // Український шпиталь Народної лічниці ім. Митрополита Шептицького: пропам'ятна книжка з нагоди відкриття. — Друге видання. — Львів, 1938; Чикаго: Медичний архів і бібліотека УЛТПА, 1980. — С. 19-47.
66. Осінчук Р. Сімдесятліття «Народної Лічниці» [Текст] / Роман Осінчук // Український шпиталь Народної лічниці ім. Митрополита Шептицького: пропам'ятна книжка з нагоди відкриття. — Друге видання. — Львів, 1938; Чикаго: Медичний архів і бібліотека УЛТПА, 1980. — С. 74-78.
67. Рудень В. Організація та діяльність Народної лічниці ім. Митрополита Андрія Шептицького у Львові в 1903-1939 рр. [Текст] / Василь Рудень // Агапіт. — 2001. — № 13. — С. 53-56.
68. Ганіткевич Ярослав. Євген Озаркевич — один із засновників новітньої української медицини (До 150-річчя від дня народження) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ntsh.org/node/175>
69. Дедишина Ларуса. Непокінуті і потрібні [Текст] / Ларуса Дедишина // Фармацевтик практик. — 2014. — № 2. — С. 52-53 [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://issuu.com/kseppp/docs/jr_2_2014
70. Наукової революції в історії [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Науково-технічна_революція
71. Халезова Любов. Постать та творча діяльність В.Ф. Войно-Ясенецького як об'єкт науково-богословського дослідження [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2011/Philosophia/5_93145.doc.htm
72. Лука (Войно-Ясенецький), архієпископ. Я полюбил страдание. Автобиография [Текст] / Архієпископ Лука (Войно-Ясенецький). — Краматорск: Полтавская епархия, Спасо-Преображенский Мгарский монастырь, 2002. — 208 с.
73. Войно-Ясенецький, Валентин Феликсович. Дух, душа и тело [Текст] / Святитель Лука (Войно-Ясенецький); [предисл.: В.Ф. Москаленко; Нац. мед. ун-т ім. А.А. Богомольца]. — К.: Авіцена, 2010. — 207 с.
74. Войно-Ясенецький В.Ф. (Архієпископ Лука). Наука и религия [Текст] / У кн.: Очерки гнойной хирургии / В.Ф. Войно-Ясенецький (Архієпископ Лука). — 5-е изд. — СПб: Невский Диалект; М.: Бином; Симферополь: AZ-PRESS, 2000. — С. 642-672.
75. Магер Н.П. История рода Ясенецких-Войно, предков святителя Луки [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.svr.ru/lib/savel-2014/tager.pdf>
76. Чернецький Євген. Шептицькі [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://incognita.day.kyiv.ua/shepticzki.html>
77. Korolevskij С. Métropolitte André Szeptyckij, 1865-1944. — Rome, 1964.
78. Андрей (Шептицький). Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Андрей_Шептицький#cite_note-korol-5
79. Виникнення редемптористів візантійського обряду та передумови заснування їх спільноти в Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://ugcc-porto.at.ua/news/viniknennja_redemptoristiv_vizantijskogo_obrjadu_ta_peredumovi_zasnuvannja_ikh_spilnoti_v_ukrajini/2011-09-17-136
80. Про парафію [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.cerkva-ugcc.if.ua/pro-parafiiu.html>
81. Монастир св. Йосифа (м. Івано-Франківськ) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://old.cssr.lviv.ua/about/monasteries/yosyfa-frankivsk/>
82. Вінкентійки — Сестри милосердя св. Вінкентія де Поль [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/directory/~%D0%92/48342/>
83. Байса Галина. Сестри Милосердя святого Вінкентія [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://postup.brama.com/000129/pp17_9.html
84. Стасюк Ірина. Структура греко-католицьких жіночих громад Станіславської єпархії (кінець XIX — перша половина XX ст.) [Текст] / Ірина Стасюк // Історія. — березень-квітень 2014 р. — № 2 (128). — С. 106-108.
85. Стасюк І.М. Греко-католицьке жіноче чернецтво Станіславівської єпархії (кінець XIX — перша половина XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / І.М. Стасюк. — Івано-Франківськ, 2014. — 16 с.
86. Чернова Александра. (Не)пересічні львів'яни. Монахиня з лічниці Шептицького [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://tvoemisto.tv/exclusive/neperesichni_lvivjany_sestra_narodnoi_lichnytsi_dodayte_foto_69460.html
87. Комар Ірина. Роль української греко-католицької церкви в організації охорони здоров'я дітей у Галичині на початку XX ст. [Текст] / Ірина Комар // Гірська школа українських Карпат. — 2013. — № 8-9. — С. 213-215. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://issuu.com/ivano-frankivskacbs/docs/08-09_girska-shkola
88. Назар Н. Сестра Аліція Поппе: життя для Бога і України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://dc.lviv.ua/zhuttya_v_isusi_hrici/zitya-svyatix/711-zhittya-svyatih.html
89. Шейко Олександр. Місце зустрічі змінити... можна, або львівська місія отця Яроша [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://photo-lviv.in.ua/mistse-zustrichi-zminyty-mozhna-abo-lvivska-misiya-ottsya-yarosha/>
90. Романюк Василь. Галицьке виховання: перші дитсадки під опікою монахинь [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://gk-press.if.ua/galytskevuhovannya-pershi-dytsadky-pid-opikoju-monahyn/>
91. Комар І.В. Соціально-виховна діяльність митрополита Андрія Шептицького у Галичині (1900-1939) [Текст] / І.В. Комар // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки. — Ч. II, вип. 15. — Глухів, 2010. — С. 56-60. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://visn-ped.gnpu.edu.ua/Visnik%2015_2.pdf
92. Пундій П. Опіка митрополита Андрія Шептицького над народним здоров'ям [Текст] / Павло Пундій // Український медичний архів. — 1988. — Ч. 12: Світлої пам'яті Д-ра Бориса Филипчика (1907-1988) лікаря-хірурга і заслуженого мецената української культури. — С. 154-158.
93. Пундій П. Піклування митрополита Андрія Шептицького народним здоров'ям [Текст] / Пундій Павло // Сучасність. — 1989. — Ч. 11. — С. 63-69.
94. Домбчевська І. Історія першого українського шпиталю у Львові [Текст] / І. Домбчевська // Лікарський вісник. — 1957. — Рік IV, ч. 2. — С. 18-20. — 3і змісту: [Митрополит Андрей Шептицький]. — С. 18.
95. Рудень В.В. «Народна лічниця» у Львові (до 90-річчя її заснування) [Текст] / В.В. Рудень // Лікарська справа = Врачебное дело. — 1995. — № 5-6. — С. 189-193.
96. Спомини з тернової дороги преосвященного гр. Митрополита Андрія Шептицького. — Львів: накладом т-ва св. Апостола Павла: з друкарні Наук. т-ва ім. Шевченка, 1917. — 64 с. (Видання Товариства св. Апостола Павла, Ч. 16).
97. Тимочко О.І. Професор Маріан Панцишин і Митрополит Андрей Шептицький: штрихи до взаємин [Текст] / О.І. Тимочко, Л.В. Петрик, Р.І. Тимочко-Волошин // XV конгресс СФУЛТ: матеріали, м. Чернівці, 16-18 жовтня 2014 року. — Чернівці; Київ; Чикаго, 2014. — С. 458.
98. Топільницька М. Митрополит А. Шептицький — засновник «Народної лічниці» [Текст] / Мар'яна Топільницька, Христина Бережанська // Матеріали 76-ї загальноуніверситетської студентської наукової конференції «Досягнення сучасної медицини», Львів, 16-17 квітня 2015 р. — Львів, 2015. — С. 292.
99. Баб'як А. Подвиг Митрополита Андрія Шептицького як Апостольського віснатора для українців (1920-1923) і його взаємини з урядом Польщі [Текст] / Августин Баб'як. — Тренто; Больцано, 2013. — 239 с.
100. «Я хотів би стати всім для всіх, щоб усіх спасти...» До 150-річчя від дня народження Митрополита Андрія Шептицького [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://medlib.lviv.pro/ya-hotiv-bi-stati-vsim-dlya-vsih-shhob-usih-spasti-do-150-richchya-vid-dnya-narodzhennya-mitropolita-andreya-sheptitskogo>
101. ЗГРОМАДЖЕННЯ СЕСТЕР МИЛОСЕРДЯ СВ. ВІНКЕНТІЯ (УГКЦ) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://svincent.org/uk/vikentiyska-rodina/pro-sim-yu-5/>